

УДК 336.71

Яременко О.Р.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Лисенко Е.Ю.***студентка факультету консалтингу та міжнародного бізнесу
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ БАНКІВ: СУТНІСТЬ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА МЕТОДИ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

DISTRESSED LOANS OF THE BANKS: THE NATURE, CURRENT STATE AND METHODS OF THEIR REGULATION

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність проблемного кредиту, проведено класифікацію проблемних кредитів із позиції регулювання, визначено основні причини та наслідки появи проблемної кредитної заборгованості; досліджено сучасний стан проблемних кредитів в банківській системі України та методи державного та внутрішньобанківського управління ними.

Ключові слова: банк, кредитний ризик, проблемний кредит, проблемна заборгованість, кредитний портфель банку, державне та внутрішньобанківське регулювання.

АННОТАЦИЯ

В статье определена сущность проблемного кредита, проведена классификация проблемных кредитов с позиции регулирования, определены основные причины и последствия появления проблемной кредитной задолженности; исследовано современное состояние проблемных кредитов в банковской системе Украины и методы государственного и внутрибанковского управления ими.

Ключевые слова: банк, кредитный риск, проблемный кредит, проблемная задолженность, кредитный портфель банка, государственное и внутрибанковское регулирование.

ANNOTATION

The article considers the essence of distressed loan; determines the main reasons and consequences of distressed indebtedness emergence; conducts the classification of distressed loans from the position of regulation; analyses the current state of banks credit portfolio of Ukraine and determines methods for distressed loans regulation by both the government and a bank.

Keywords: bank, credit risk, distressed loans, distressed indebtedness, bank credit portfolio, government and interbank regulation.

Постановка проблеми. Банк у своїй діяльності стикається з ризиками різних видів, серед яких валютні, інвестиційні, кредитні, депозитні та ін. А так як більшість операцій банку стосується кредитування, то основним та найбільш масштабним серед банківських ризиків є саме кредитний. Основним наслідком реалізації кредитного ризику та отримання фінансових втрат є поява проблемних кредитів.

Завичай будь-яка банківська установа, незалежно від якості кредитного портфеля та кредитної політики, способів та методів управління кредитним ризиком, якості та точності оцінки платоспроможності та кредитоспроможності позичальника, хоч раз стикається з таким

явищем, як «проблемні кредити». Поява проблемної заборгованості може призвести до негативних наслідків у роботі банку, а саме може погіршувати його здатність генерувати прибуток та динамічно розвиватися в умовах мінливого зовнішнього середовища. Тому зменшення кредитних ризиків, пошук і формування нових та удосконалення існуючих методів регулювання проблемних кредитів є головними завданнями, що стоять перед банківськими установами.

Також особливої важливості цій проблемі надає фінансова криза в Україні, з настанням якої позичальники стали не в змозі вчасно та у повному обсязі погашати отримані кредити, що призводить до значного погіршення кредитного портфеля банку. Саме тому актуальність обраної теми сумніву не викликає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності проблемних кредитів, дослідження їх стану та методи управління ними завжди цікавили як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Великий внесок у вивчення питань проблемної заборгованості та ефективності управління нею зробили такі науковці, як В.Д. Базилевич, І.В. Сало, О.Д. Вовчак, І.О. Барановський, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, а також Дж. Бессис, П. Роуз, О.І. Лаврушин, Е.П. Шустова, Н.Є. Єгорова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значні науково-теоретичні та практичні праці щодо дослідження проблемних кредитів банків, питання ефективного управління ними, вивчення причин збільшення показника проблемної заборгованості та запобігання виникненню проблемних кредитів все ще залишаються відкритими для розгляду.

Метою статті є вивчення сутності поняття «проблемний кредит»; визначення причин та наслідків появи проблемних кредитів для банку; класифікація проблемних кредитів з позиції регулювання; дослідження поточного стану проблемної заборгованості та визначення проблем, котрі спровокували тенденції рос-

ту обсягів проблемних кредитів в банківських установах України; визначити основні методи управління проблемними кредитами та обґрунтувати необхідність їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши економічну літературу, в якій досліджується сутність проблемного кредиту, можна зробити висновок, що серед науковців відсутня єдина точка зору в трактуванні цього поняття. Деякі з них ототожнюють проблемний кредит з простроченою заборгованістю, інші наголошують на низькій можливості погашення кредиту з різних причин. Визначення поняття «проблемний кредит», що надаються різними науковими джерелами відображено у таблиці 1.

Розглянувши наведені визначення поняття «проблемний кредит», необхідно зазначити, що найбільш повними є ті, в яких йдеться про неможливість повернення кредиту та відсотків за його користування з будь-яких причин (зниження ринкової вартості забезпечення, погіршення фінансового стану позичальника та ін.) або настала ситуація прострочення за кредитом. Отже, з точки зору авторів статті, найбільш поширеним та змістовним є визначення проблемного кредиту як кредиту, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, відбулося значне погіршення фінансового стану боржника, існує потенційна загроза часткової або повної втрати для банку його коштів за кредитними зобов'язаннями боржника, і який

може призвести в майбутньому до економічних збитків банку.

Для ефективного регулювання проблемними кредитами банку необхідно здійснити їх класифікацію. У науковій літературі існують різні підходи до класифікації проблемних кредитів. Такими підходами займалися Н.М. Ликова [11], І.Ю. Тарануха [12] та ін. Також підхід до класифікації проблемних кредитів представлений у Постанові Національного банку України «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 19.11.2014 № 727 [13]. Аналізуючи класифікації, які пропонують вище зазначені автори, можна виділити наступні види проблемних кредитів: стандартні, посиленого контролю та оновлені.

До проблемних кредитів посиленого контролю належать ті, які вже вийшли на прострочення більше 30 днів і мають негативну тенденцію до збільшення як терміну прострочення, так і ймовірності повного непогашення:

– субстандартні кредити (ймовірність не своєчасного погашення заборгованості за кредитом у повній сумі та в строки, що передбачені кредитним договором є меншою 50%, але більшою 20% чистого кредитного ризику. Кількість календарних днів прострочення становить 31-90 днів. Кредит перебуває на перехідній стадії між стандартним та сумнівним і потребує посиленого контролю та втручання з боку керівництва банку);

Таблиця 1

Сутність поняття «проблемний кредит» за різними науковими джерелами

Джерело	Сутність поняття «проблемний кредит»
Л.О. Примостка [1]	кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникли обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту
В.Я. Вовк [2]	кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ліквідність і ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які роблять сумнівним виконання позичальником своїх зобов'язань
О. Купчинова [3]	кредит, за яким встановлено ознаки проблемності повернення, пов'язані з відсутністю або недостатністю забезпечення за кредитом, наявністю ознак фінансової нестійкості боржника або наявністю негативної інформації про його здатність виконати свої зобов'язання
М.О. Власенко [4]	кредити, платежі за якими не здійснюються у початкові встановлені терміни
С.С. Кузнецов [5]	це кредит, за яким клієнт-боржник не здатний виконувати свої зобов'язання в повній відповідності з укладеними договорами та угодами з банком, у силу чого існує потенційна загроза часткової або повної втрати для банку належних йому коштів зобов'язаннями боржника
Є.П. Шустова [6]	кредит, наданий банком позичальнику, за яким позичальником не виконуються зобов'язання (або виконуються неналежним чином) в частині оплати платежів, або є підстави вважати, що зобов'язання за ним не будуть виконані повністю або частково
О. Нурзат [7]	кредит, що має ряд ознак, з урахуванням яких він викликає у кредитних менеджерів обґрунтовані побоювання з приводу повернення основного боргу та відсотків за ним
В. Кльоба [8]	кредит, за яким банк вбачає небезпеку своєчасного і повного його погашення внаслідок дії різноманітних чинників (економічних, юридичних, соціальних тощо)
Енциклопедія банківської справи та фінансів [9]	кредит, для погашення якого відповідно до умов договору у позичальника немає фінансових можливостей
Міжнародний Валютний фонд [10]	кредит, за яким коли виплата відсотків і основної суми боргу прострочені на 90 днів або більше, та є й інші вагомі причини сумніватися, що виплати будуть здійснюватися в повному обсязі

– сумнівні кредити (група, за якою виконання зобов'язань з боку позичальника/контрагента банку в повній сумі, з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення, під загрозою, ймовірність повного погашення кредитної заборгованості низька та становить 50% чистого кредитного ризику. Кількість календарних днів прострочення становить 91-180 днів);

– безнадійні кредити (група, ймовірність виконання зобов'язань за якими з боку позичальника/контрагента банку, з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення, практично відсутня, ризик за такими операціями дорівнює сумі заборгованості за ними. Кількість календарних днів прострочення становить більше 180 днів).

До оновлених проблемних кредитів належать ті проблемні кредити, до яких уже були застосовані інструменти впливу та проведено переоформлення кредитних договорів:

– пролонговані кредити (кредити, за якими продовжено термін погашення суми основного боргу, через затримку надходжень коштів, за рахунок яких позичальник здійснює платежі);

– реструктуризовані кредити (кредити, за якими змінено умови повернення, відповідно до яких позичальнику тимчасово надаються пільгові умови погашення);

– рефінансовані кредити (погашення взятих раніше кредитних зобов'язань за допомогою оформлення нового кредиту) [14].

Беззаперечним є твердження, що банком повинен бути розроблений комплекс заходів, які застосовуються щодо кожної категорії проблемних кредитів, відпрацьовані алгоритми взаємодії підрозділів при появі тих чи інших сигналів, продумані варіанти поведінки залежно від ступеня ефективності заходів врегулювання [11].

Основні причини та наслідки появи проблемних кредитів та проблемної заборгованості для банку наведені у таблиці 2.

Світова фінансова криза негативним чином вплинула на якість кредитних портфелів, яка значно знизилася в результаті масового неповернення кредитів як суб'єктами господарювання,

так і фізичними особами. Така ситуація чинить значний дестабілізуючий вплив і на функціонування банківської системи та економіки України в цілому. Варто зазначити, що такі тенденції мають несприятливий вплив на результати фінансової діяльності банків, породжують певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнюють діяльність з організації та управління банку, провокують недовіру з боку населення до банківської системи та стримують відновлення кредитування реального сектору економіки України. За таких умов виникає потреба в аналізі сучасної фінансової стійкості банківської системи України, одним із факторів якої є наявність проблемної заборгованості [16].

Отже, аналізуючи рисунок 1, можна стверджувати про зростання обсягів проблемної заборгованості клієнтів вітчизняних банків більше, ніж у 20 разів із початку світової фінансової кризи 2008 року донині. Якщо у 2008 році частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів становила приблизно 8%, то у 2015 році вона зросла до понад 20%.

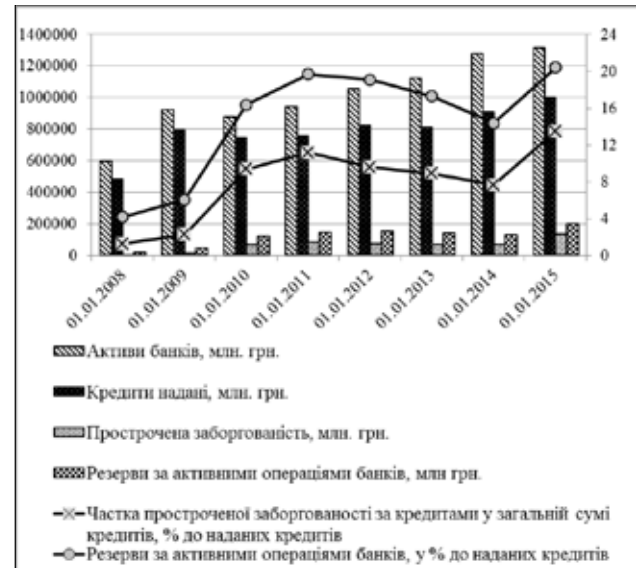

Рис. 1. Динаміка обсягів основних показників діяльності банків України за 2008–2015 роки

Джерело: розроблено авторами за даними НБУ [17]

Таблиця 2

Основні причини та наслідки появи проблемних кредитів та проблемної заборгованості для банку [2; 6; 15]

Причини		Наслідки
Зовнішні	Внутрішні	
<ul style="list-style-type: none"> -зміни у законодавстві; -конкуренція між банками; -погіршення фінансового стану позичальника, його банкрутство; -економічний спад та політична нестабільність у країні; -підвищення рівня безробіття; -підвищення рівня інфляції 	<ul style="list-style-type: none"> -некомпетентність працівників кредитного відділу; -помилки при структуруванні кредиту; -використання неперевіреної усної інформації про позичальника; -неякісна оцінка кредитоспроможності позичальника 	<ul style="list-style-type: none"> -загроза неплатоспроможності та зниження репутації банку; -фінансові збитки від недоотримання суми кредиту та від недоотримання відсотків за кредитом; -погіршення якості активів банку та потреба у формуванні нових резервів; -загроза відпливу з банку висококваліфікованих працівників через зниження можливостей їх матеріального стимулювання; -замороження коштів у неприбуткових активах банку; -зменшення власного капіталу банку внаслідок падіння ринкової вартості його акцій

становила лише 1,3%, то у 2015 році відбувся значний скачок до 13,5%.

Так, починаючи з 2008 року частка простроченої заборгованості з кожним роком зростала, досягнувши максимального значення на той період у 2011 році, та склала 11,2%. А як показує світова практика, коли рівень проблемної заборгованості клієнтів в кредитному портфелі банку перевищує 10%, то виникає загроза економічній безпеці банку [16].

Причин різкого зростання рівня проблемних кредитів у банківській системі 2008–2011 рр. багато, проте у сукупності вони були зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами.

Найбільше на ці процеси вплинуло погіршення економічної ситуації України, а саме: зниження обсягу ВВП і промислового виробництва, девальвація національної валюти, погіршення фінансового стану позичальників, втрата ринків збуту експортерами. Значний вплив мало також погіршення внутрішньосистемних банківських тенденцій, що проявилось у збільшенні частки валютних кредитів у кредитному портфелі банків, скорочення обсягів та відсутність зовнішніх джерел фінансування, які є дешевшими за внутрішні [18].

За період з 2011 до 2014 року частка проблемної заборгованості в загальному обсязі наданих кредитів скорочується. У 2012 році обсяг простроченої заборгованості у кредитному портфелі банків країни становив 9,6% і зменшився на 5332,7 млн грн щодо показників 2011 року. Протягом наступних років також спостерігаються позитивні тенденції, що виразилися в скороченні частки простроченої заборгованості у загальній сумі кредитів від 8,9% у 2013 до 7,7% у 2014 р. Такі тенденції зумовили: якісна робота банків з проблемними активами, реструктуризація кредитів в іноземній валюті, співпраця з колекторськими організаціями, рефінансування проблемних кредитів, впровадження програм лояльності, більш поміркована політика банків на кредитному ринку. Окрім вищезазначених заходів банки використовували підвищення вимог до поставальників, списанням безнадійних кредитів.

У 2015 році обсяг простроченої заборгованості зріс майже на 95 млн грн, порівнюючи з показником 2014 року. Зростання частки проблемних кредитів в 2015 році зумовлено погіршенням фінансового стану позичальників у результаті складної політичної ситуації, економічної кризи, девальвації гривні, інфляційних процесів в Україні, а також ведення бойових дій на її території [17].

Необхідно зазначити той факт, що стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку, згідно банківського законодавства України, зумовлює значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями. Високі показники резервів під активні операції свідчать про низьку якість активів банку та зменшують розмір потенційного прибутку [16].

Таким чином, частка резервів за активними операціями банків у 2008–2015 роках повторює тенденцію за часткою простроченої заборгованості за кредитами. Так, показник відношення обсягу резервів під активні операції банків до обсягу наданих кредитів збільшився від 4,2% у 2008 році до 19,7% у 2011 році, тобто зріс більше, ніж у 4,5 рази. Починаючи з 2012 року цей показник почав поступово зменшуватися і у 2014 році склав 14,4%, разом з цим спостерігалось зростання обсягів кредитного портфеля банків. Це свідчить про деяке покращення якості кредитів. Проте у 2015 році відбулося збільшення цього показника до 20,4%. Отже, обсяг проблемних кредитів у кредитному портфелі банку є головним показником його якості.

Варто зазначити, що Національний банк України розглядає лише «прострочену» частину кредитів і не враховує реструктуризовані та пролонговані кредити, тобто реальний обсяг проблемних кредитів в банках України значно більший. Дані про сукупний проблемний кредитний портфель українських банків можна отримати лише за допомогою експертних оцінок. Так наприклад, міжнародне рейтингове агентство Фітч Рейтинг (Fitch Ratings) вважає, що поки що українським банкам не вдалося досягти помітного прогресу в скороченні обсягів проблемних кредитів, частка яких у портфелі банків становить 45-50%. А агентство Стендад енд Пурз (Standard & Poor's) оцінює обсяг проблемних кредитів у близько 40% сукупних кредитів банківської системи України [19].

Нині банківські установи держави повинні застосовувати як внутрішньобанківські, так і зовнішні методи управління проблемними активами.

На рівень проблемної заборгованості банківських установ мають змогу впливати такі суб'єкти:

- держава (в особі Національного банку, інших контролюючих органів та установ, комітети Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України);
- банківські установи (в особі акціонерів, членів правління, аналітичних підрозділів);
- спілки та інші об'єднання банківських установ, покликани відстоювати інтереси кредиторів з окремих питань.

Зазначені суб'єкти можуть брати пряму чи опосередковану (через своїх представників) участь у розробці регламентуючих документів, спрямованих на регулювання проблемних активів банківських установ держави. Проте, головним регулятором кредитних відносин в Україні є держава.

До методів управління проблемними кредитами, які застосовуються державою, належать: розробка рекомендацій банківським установам, затвердження положень з основних проблем щодо збору проблемних боргів та запровадження тимчасових адміністрацій у проблемні банківські установи.

Для поліпшення якості кредитного портфеля комерційних банків Національним банком України прийнято низку нормативних документів. Серед них можна виділити: Положення Національного банку України «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 19.11.2014 № 727 [13], а також «Рекомендації щодо роботи банків з позичальниками – фізичними особами, які мають заборгованість за споживчими кредитами та потрапили в скрутне фінансове становище» схвалені постановою Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. № 461 [20].

Ці нормативно-правові документи визначають низку заходів, які можуть бути спрямовані на створення необхідних умов для забезпечення виконання позичальником взятих на себе зобов'язань за споживчим кредитом. До них належить підтримка зв'язку із позичальником у зручний для нього час і спосіб, надання йому повної і доступної інформації щодо загального розміру його заборгованості. Також банку необхідно попереджати позичальника про те, що неналежне виконання умов кредитного договору може негативно вплинути на його кредитну історію і в майбутньому призвести до погіршення доступу до кредитів. Якщо у позичальника виникають фінансові проблеми, банківська установа повинна з розумінням поставитися до цієї ситуації та проконсультувати щодо можливих способів погашення заборгованості. У разі прийняття рішення про реструктуризацію або зміну валюти кредиту, банку необхідно розробити нову програму погашення заборгованості, яка задовольняла б обидві сторони.

Ще одним методом є впровадження тимчасової адміністрації. Головною метою цього органу є збереження капіталу та активів банку, стабілізація діяльності банку, оцінка фінансового стану банківської установи та вжиття заходів щодо приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства. Тимчасова адміністрація призначається Правлінням НБУ на термін до одного року, а в разі необхідності для системоутворюючих банків термін її дії може бути подовжено ще на один рік.

Так як банківські установи-кредитори спираються у своїй діяльності на нормативні документи Національного банку України, вони теж можуть організувати власне управління проблемними портфелями, а також контролювати рівень своєї економічної безпеки. Розглянемо управління проблемними кредитами в банку на двох рівнях: превентивному та на рівні регулювання.

Головною метою превентивного управління є своєчасне виявлення ознак погіршення фінансового стану позичальника, що в результаті може призвести до появи проблемних кредитів. Для попередження такої ситуації у банку проводять кредитну політику. Вона передбачає створення і впровадження системи якісної та

кількісної оцінки кредитних ризиків та комплексне управління ними; визначення чітких процедур надання кредитів і методів аналізу потенційних позичальників; створення гнучких умов кредитування та забезпечення контролю над цільовим використанням наданих позичок.

Регулюючі заходи в основному спрямовані на відновлення платоспроможності позичальника та пошук джерел покриття збитків банку від кредитної операції. На рівні регулювання можна виділити дві основні стратегії банків: стратегію відновлення якості кредиту і стратегію його ліквідації.

Основним методом відновлення проблемного кредиту є його реструктуризація. Вона передбачає розробку нового плану погашення кредиту, зміну графіку його погашення або надання пільгового періоду в погашенні. Також угода про його реструктуризацію може розглядати зменшення розміру щомісячного платежу, зміну процентної ставки за позикою або зміну валюти кредиту. Іншими словами, угода про реструктуризацію покликана відновити спроможність позичальника виконувати взяті на себе зобов'язання.

Крім реструктуризації, банк може проводити санацію. Її суть полягає в розробці та проведенні заходів для відновлення платоспроможності позичальника, запобігання його банкрутства та пошуку джерел для погашення кредиту. Такі джерела можуть бути як внутрішніми – за рахунок оптимізації роботи позичальника, так і зовнішніми – за рахунок залучення додаткового капіталу або нових партнерів. Проте санація не дає змоги швидко відновити кредит. Через це банку необхідно чітко визначити, чи необхідна вона і імовірність успіху її проведення.

У разі провалу стратегії відновлення кредиту банк застосовує методи ліквідації кредиту. Вони полягають у примусовому стягненні кредиту та відсотків за ним. Також банк може стягувати заборгованість за рахунок гаранта, передавати проблемні активи в управління третій особі (колектору), продавати їх пов'язаній фінансовій компанії або непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, здійснювати сек'юритизацію активів [21], а також використати сформований резерв для списання (відшкодування) боргу за кредитом, який віднесено до V (найнижчої/безнадійної) категорії якості в порядку, встановленому Національним банком України [13].

Банківські установи можуть розробляти власну нормативну базу, використовуючи рекомендації НБУ. Такі нормативні документи необхідні для дієвого регулювання проблемними кредитами та описують процедури щодо роботи з позичальниками [22].

Висновки. Авторами було проаналізовано визначення проблемного кредиту, які дають різні наукові джерела, та запропоновано найбільш повне, на їхню думку. За ним проблемний кредит визначається як кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, че-

рез погіршення фінансового стану боржника, існує потенційна загроза часткової або повної втрати для банку його коштів за кредитними зобов'язаннями, що може призвести в майбутньому до економічних збитків банку.

Для успішного управління власною діяльністю банківські установи мають розуміти, до якого виду належить проблемний кредит. Тому була проведена класифікація проблемних кредитів із позиції регулювання ними. Виходячи із неї, можна виділити такі види проблемних кредитів: стандартні, посиленого контролю та оновлені.

На появу проблемних кредитів у банку можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні причини. Основними причинами зростання частки простроченої заборгованості у кредитних портфелях банків України на сучасному етапі є: погіршення фінансового стану позичальників в результаті економічної кризи, скорочення обсягів ВВП та промислового виробництва, девальвації гривні, інфляційних, ведення бойових дій на Сході, а також скорочення обсягів та відсутність зовнішніх джерел фінансування. Варто наголосити, що проблемний кредит несе загрозу для банку у вигляді фінансових збитків, зниження репутації банку, втрати ліквідності та відволікання коштів до резервів через погіршення якості активів.

Управління проблемними кредитами може проводитися на двох рівнях: державному та внутрішньобанківському. Завдяки нормативним документам НБУ банківські установи, котрі кредитують позичальників, мають змогу оперативніше та результативніше повертати різного роду проблемні борги. Також банки можуть власними зусиллями регулювати проблемну заборгованість, як застосовуючи превентивні заходи – для попередження виникнення проблемних кредитів, так і активізуючи роботу з поліпшення сформованого кредитного портфеля, з метою зменшення власних збитків внаслідок непогашення кредиту. Крім того, стягненню проблемної заборгованості може сприяти подальший розвиток незалежних професійних учасників ринку, котрі займаються стягненням проблемних боргів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : підручник / Л.О. Примостка – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
2. Вовк В.Я. Кредитування і контроль : навч. посібник [Текст] / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.
3. Купчинова О. Проблемная кредитная задолженность: подходы к определению / О. Купчинова // Банковский вестник. – 2010. – № 16. – С. 42-48.
4. Власенко М.О. Моделирование уровня проблемных банковских кредитов в странах СНГ и Балтии [Текст] / М. Власенко // Банковский вестник – 2012. – № 5.
5. Кузнецов С.В. Судная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты её урегулирования [Текст]: / С.В. Кузнецов. – К., 2007
6. Шустова Е.П. «Проблемный кредит»: терминологическое содержание, критерии определения и факторы озникновения [Текст] / Е.П. Шустова // Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2010. – № 4. – С. 21-32.
7. Нурзат О.А. Перспективные подходы к повышению эффективности управления проблемными кредитами в коммерческих банках : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О.А. Нурзат. – М. : Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации, 2011. – 18 с.
8. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості / В.Л. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.8. – С. 240-246.
9. Энциклопедия банковского дела и финансов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cofe.ru/finance>.
10. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org/external/index.htm>.
11. Лыкова, Н.М. Подходы к классификации проблемных кредитов и методы управления ими в коммерческом банке / Н.М. Лыкова // Банковские услуги. – 2012. – № 11. – С.18-25.
12. Тарануха, І.Ю. Підходи до визначення проблемної кредитної заборгованості 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/69111/1/Taranukha.PDF>.
13. Постанова Правління Національного банку України від 19.11.2014 № 727 «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями». – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
14. Карпенко О.В. Сутність та фактори появи проблемних кредитів банків України / Карпенко О.В // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2013. – № 5. – С. 80-89.
15. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль [Текст] : підручник / М.Г. Дмитренко, В.С. Потлатюк. – К. : КОНДОР, 2005. – 296 с.
16. Дробницька О.Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів / Дробницька О.Р. // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – № 6. – С. 267-271.
17. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bank.gov.ua>.
18. Чорна Д.О. Причини та наслідки проблемних кредитів в банках України / Чорна Д.О. // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2015. – № 9. – С. 160-171.
19. Сайт економічних новин [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://economics.unian.net>. Назва з екрана.
20. «Рекомендації щодо роботи банків з позичальниками – фізичними особами, які мають заборгованість за споживчими кредитами та потрапили в скрутне фінансове становище» : схвалені постановою Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. № 461.
21. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України / І. Осадчий // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 11. – С. 11-16.
22. Болгар Т. Особливості державного та внутрішньобанківського регулювання проблемних кредитів в Україні / Болгар Т. // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 12. – С. 23-29.